

Türkiye Türkçesi ve Kırgızca Ses Bilgisi Terimlerinin Karşılaştırmalı İncelenmesi¹

Comparative Analysis of Phonetic Terms in Turkey Turkish and Kyrgyz

Cüneyt AKIN²

Özet

Bu çalışma, Türkiye Türkçesi ve Kırgızca ses bilgisi terminolojisini terim kökeni, tanım oluşturma biçimi ve sınıflandırma mantığı bakımından karşılaştırmalı olarak incelemektedir. Amaç, iki lehçedeki ses bilgisi terimlerinin kavramsal düzeyde mi yoksa ağırlıklı adlandırma tercihleri bakımından mı farklılaştığını ortaya koymaktır. İncelenen terimler, kavramsal eşdeğerlik ilkesi doğrultusunda eşleştirilmiş ve değerlendirilmiştir. Karşılaştırma; ünlü ve ünsüz sınıflandırması, hece, ünlü uyumu, vurgu-tonlama ve ses olayları terimlerini kapsayacak biçimde, Kırgızca için birden çok temel kaynak esas alınarak yürütülmüştür. Bulgular, her iki lehçede ses, fonem, ünlü-ünsüz ayrımı, hece, vurgu, tonlama, uyum ve ses olayları gibi temel kavramların ortak bir kuramsal çerçevede yer aldığını göstermektedir. Buna karşılık terminolojik tercihler ve sunum gelenekleri farklılık üretmektedir. Türkiye Türkçesi terminolojisi çoğunlukla Türkçe kök ve eklerle kurulan, öğretici ve açıklayıcı ulusal terimlere dayanırken; Kırgızca terminoloji, ulusal terimlerle birlikte uluslararası (çoğunlukla Rusça kökenli) terimleri kullanan çift yönlü bir yapı sergilemektedir. Tanım kurma biçimlerinde de ayrışma görülmüştür: Türkiye Türkçesi kaynaklarında tanımlar daha ayrıntılı ve öğretim amaçlı; Kırgızca kaynaklarda ise daha kısa, sınıflandırma merkezli ve uluslararası literatürle uyumludur. Sonuç olarak, ayrışmaların çoğu kavramsal değil, adlandırma ve sunum düzeyindedir. Bu durum, terim karşılıkları kapsam ve kullanım açıklamalarıyla birlikte kurulduğunda Türk lehçeleri arasında ortak bir ses bilgisi terminolojisinin kuramsal olarak mümkün olduğunu göstermektedir.

Anahtar Sözcükler: Türkiye Türkçesi, Kırgızca, ses bilgisi, fonetik terminoloji, Türk lehçeleri

Abstract

This study comparatively examines the phonetic terminology of Turkey Turkish and Kyrgyz in terms of term origin, definition strategies, and classification principles. The main aim is to determine whether the phonetic terms used in the two varieties differ at the conceptual level or primarily in naming preferences. The examined terms were matched according to the principle of conceptual equivalence and then analyzed. The comparison covers vowel and consonant classification, syllable, vowel harmony, stress and intonation, and sound processes, and draws on multiple primary Kyrgyz sources. The findings indicate that both varieties rely on the same fundamental phonetic and phonological concepts, such as sound, phoneme, the vowel-consonant distinction, syllable, stress, intonation, harmony, and sound processes, within a shared theoretical framework. However, differences arise at the level of terminology and presentation traditions. The terminology of Turkey Turkish is largely based on native, derivational terms formed with Turkish roots and suffixes, which are explanatory and pedagogically oriented. In contrast, Kyrgyz terminology displays a dual structure in which native terms coexist with international terms, mostly transmitted through Russian. Overall, the differences are mainly at the level of naming and presentation rather than conceptual structure, suggesting that a common phonetic terminology among Turkic languages is theoretically possible when term correspondences are established together with clear explanations of scope and usage.

Key Words: Turkey Turkish, Kyrgyz, phonetics, phonetic terminology, Turkic languages

Makale Türü: Araştırma

Paper Type: Research

¹ Bu çalışma Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sözlükbilimi Uygulama ve Araştırma Merkezi (SÖZMER) tarafından 11.06.2026 tarihinde düzenlenen II. Uluslararası Dil Araştırmaları Sempozyumu'nda sözlü olarak sunulan bildirinin gözden geçirilmiş hâlidir.

² Prof. Dr., Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, cuneyt.akin@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-6230-7222.

1. Giriş

Bir lehçenin dil bilgisi yapısını çözümlmek, o yapının farklı bilimsel çevrelerde hangi kavramsal araçlarla yorumlandığını da hesaba katmayı gerektirir. Zira bir lehçenin gramerciliği, yalnız dilin kendi verileriyle değil, o gramerin içinde şekillendiği kuramsal ve kurumsal geleneklerle birlikte biçimlenir. Harbalioglu'nun (2016, s. 51) belirttiği gibi, Türkiye Türkçesine yakın lehçelerin gramerlerini ve bu gramerlerin terim dağarcığını tanımak, karşılaştırmalı çalışmalar için bu yüzden vazgeçilmezdir.

Ses bilgisi terminolojisi, bir dilin yalnızca fonetik yapısını değil, aynı zamanda o dildeki dilbilim geleneğini ve akademik yönelimleri de yansıtan temel bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Türk lehçeleri arasında yapılan karşılaştırmalı çalışmalar, ortak tarihsel kökenin yanı sıra terminolojik çeşitliliği de ortaya çıkarmaktadır. Türkiye Türkçesi ses bilgisi terminolojisi, özellikle öğretim gramerleri aracılığıyla ulusal terim üretimini önceleyen bir yapı arz ederken Kırgızca ses bilgisi terminolojisi, Sovyet döneminden itibaren gelişen Rus fonetik geleneğiyle güçlü bir etkileşim içindedir ve bu etkileşim bugün de devam etmektedir.

Demirci ve Durmuş'a (2012) göre, Türk halkları arasında kültürel birliğin sağlanması açısından, ortak alfabeğe geçiş meselesi kadar önemli olan bir diğer konu da terim birliğinin oluşturulmasıdır (s. 1-2).

Bu bağlamda, Türkiye Türkçesi ve Kırgızca ses bilgisi terimlerinin karşılaştırmalı olarak ele alınması hem terminolojik farklılıkların nedenlerini açıklamak hem de Türk dünyasında ortak dilbilimsel çerçeve oluşturma çabalarına katkı sağlamak açısından önem taşımaktadır.

1.1. Türkiye Türkçesi Kaynaklarında Ses Bilgisinin Ele Alınışı

Türkiye Türkçesi kaynaklarında ses bilgisi, dil bilgisinin ilk ve temel halkası olarak ele alınmakta; gerek akademik gramerlerde gerekse öğretim gramerlerinde konu; seslerin oluşumu (boğumlanma), ünlü ve ünsüz sınıflandırması, hece, vurgu, tonlama, ünlü ve ünsüz uyumları ile ses olayları sıralamasıyla işlenmektedir. Korkmaz (2021a), ses bilgisini dilin ses yapısını ve dil içindeki işleyişini inceleyen alan olarak tanımlamakta (s. 13); ünlü ve ünsüz tasnifleri ile ses olaylarını ise büyük ölçüde boğumlanma temelli ölçütlere dayandırarak ayrıntılandırmaktadır (2021b, s. 4-13). Alanın terim varlığı ise Korkmaz'ın (1992) *Gramer Terimleri Sözlüğü*'nde ve Karaağaç (2013) ile Vardar (2002) gibi terim sözlüklerinde sistemleştirilmiştir.

Öğretim boyutunda ses bilgisi, hem ortaöğretim dil bilgisi programlarında hem de yükseköğretimin Türk dili ve edebiyatı ile çağdaş Türk lehçeleri programlarında dil bilgisinin giriş konusu olarak okutulmaktadır. Bu geleneğe ünlüler kalınlık–incelik, düzlük–yuvarlaklık ve genişlik–darlık ölçütleriyle; ünsüzler ötümlülük (tonluluk), boğumlanma noktası ve sürerlik ölçütleriyle tanıtılmakta; ses olayları (ünlü düşmesi, ünsüz türemesi, benzeşme, göçüşme vb.) çoğunlukla Türkçe ve açıklayıcı terimlerle adlandırılmakta, uluslararası karşılıklar (asimilasyon, metatez vb.) ikincil düzeyde verilmektedir.

1.2. Kırgızca Kaynaklarda Ses Bilgisinin (Фонетика) Ele Alınışı

Kırgızca kaynaklarda ses bilgisi (фонетика), Sovyet dönemi akademik gramer geleneğinden bu yana dil bilgisinin bağımsız ve öncelikli bölümü olarak düzenlenmiştir. Akademik gramerin fonetik cildi (Kudaybergenov vd., 1980) ile yükseköğretim ders kitapları (Ahmatov ve Ömüralieva, 1990; Caparov ve Sıdıkova, 2013) konuyu ortak bir çerçeveye işlemektedir: seslerin (тыбыш) oluşumu ve tasnifi, ünlü (үндүү) ve ünsüz (үнсүз) sistemleri, hece (муун) ve hece türleri, vurgu (басым) ve tonlama (интонация), ünlü uyumu (сингармонизм / үндөштүк мыйзамы) ile ses olayları. Bu sıralama, Rus fonetik geleneğinin sistematik ve sınıflandırma merkezli sunumunu yansıtmaktadır.

Bu kaynaklarda tasnif başlıkları ulusal ve uluslararası terimlerin bir arada kullanılmasıyla kurulur: Ünsüzler, ün ile hışırtının katılımına göre уяң (sonor), жумшак (tonlu) ve каткалаң (tonsuz); boğumlanma biçimine göre жарылма (patlamalı), жылчыкчыл (sızıcı), мурунчул (geniz) gibi başlıklarla verilmekte; ünlü uyumu ise Kırgızcanın temel fonetik kanunu olarak ayrıntılı biçimde işlenmektedir (Ahmatov ve Ömüralieva, 1990; Kudaybergenov vd., 1980). Türkiye’de hazırlanan Kırgız Türkçesi grameri de (Kasapoğlu Çengel, 2017) aynı ses düzenini Türkiye Türkçesi terimleriyle karşılamakta ve iki geleneğin terim eşleştirmesi için köprü işlevi görmektedir. Dolayısıyla iki lehçenin ses bilgisi öğretim ve sunum gelenekleri, karşılaştırmalı terminoloji incelemesi için elverişli ve iyi belgelenmiş bir zemin ortaya koymaktadır.

2. Amaç

Bu çalışmanın amacı, Türkiye Türkçesi ve Kırgızca ses bilgisi terminolojisini, terimlerin kökeni (ulusal ve uluslararası), tanımların kuruluş biçimi ile sınıflandırma ve kavramsal hiyerarşi ölçütleri çerçevesinde karşılaştırmalı olarak incelemektedir. Çalışma, her iki dilde kullanılan ses bilgisi terimlerinin, kavramsal düzeyde mi yoksa yalnızca adlandırma tercihleri temelinde mi farklılaştığını ortaya koymayı hedeflemektedir. Bu doğrultuda, terminolojik örtüşme ve ayrışmaların, ses bilgisi kuramı açısından taşıdığı anlam tartışılmaktadır.

3. Yöntem

Araştırma, betimleyici ve karşılaştırmalı terminoloji inceleme yöntemiyle yapılmıştır. Veri kaynağı olarak, Türkiye Türkçesi için Zeynep Korkmaz’ın *Türkiye Türkçesinin Ses Bilgisi Üzerine Notlar* başlıklı çalışmaları (2021a, 2021b) ile *Gramer Terimleri Sözlüğü* (1992) esas alınmış; terim karşılıkları Karaağaç (2013) ve Vardar (2002) gibi terim sözlükleriyle denetlenmiştir. Kırgızca için temel kaynak, Caparov ve Sıdıkova’nın (2013) fonetik ders kitabıdır; tek kaynağa dayanmanın doğurabileceği sınırlılığı gidermek amacıyla terimler, akademik gramerin fonetik cildi (Kudaybergenov vd., 1980), Ahmatov ve Ömüralieva’nın (1990) üniversite ders kitabı ve Kasapoğlu Çengel’in (2017) Kırgız Türkçesi grameri üzerinden çapraz olarak doğrulanmış; terimlerin Türk dünyası düzlemindeki yaygınlığı ise Gürsoy Naskali (1997) aracılığıyla denetlenmiştir. İnceleme sürecinde terimler, kavramsal eşdeğerlik temelinde eşleştirilmiş; her bir terim, tanımı, işlevi ve kullanım bağlamı dikkate alınarak değerlendirilmiştir. Çalışmada, nicel ölçümlere dayalı bir inceleme yerine, terminolojik yapıların açıklanmasına ve karşılaştırılmasına yönelik bir yöntem ortaya konulmuştur.

4. Kavramsal Çerçeve

Çalışma, ses bilgisini fonetik ve fonolojik boyutlarıyla ele almaktadır. İncelemede esas alınan kavramlar, konuşma organlarının ürettiği işitilebilir dil birimi olarak tanımlanan ses (тыбыш / ses), anlam ayırt edici işlevi bulunan en küçük soyut ses birimi olan fonem (фонема / fonem) ve hava akımının engellenme derecesine göre yapılan ünlü-ünsüz (үндүү-үнсүз / ünlü-ünsüz) ayırımıdır. Ayrıca, ünlülerin belirli fonetik özellikler bakımından kelime içinde birbirine uyum göstermesini ifade eden ünlü uyumu (үндөштүк мыйзамы / ünlü uyumu), sesler arası etkileşim süreçlerini kapsayan benzeşme ve aykırılışma (ассимиляция–диссимиляция) ile vurgu ve tonlama gibi suprasegmental özellikler (басым–интонация) de inceleme kapsamına dâhil edilmiştir. Söz konusu kavramlar hem Türkiye Türkçesinde hem de Kırgızcada ses bilgisinin kuramsal temelini oluşturmakta ve karşılaştırmalı terminolojik inceleme için ortak bir zemin ortaya çıkarmaktadır.

4.1. Türk Dünyası Terim Kılavuzları ve Kavramsal Eşdeğerlik

Türk lehçeleri arasında terim birliğini tartışırken, yalnızca Türkiye Türkçesi–Kırgızca ikilisine ait kaynaklara dayanmak, terimleşme çeşitliliğinin genel çerçevesini sınırlı gösterebilir. Bu nedenle Türk dünyası genelinde hazırlanmış terim kılavuzları, kavram–adlandırma ilişkisinin nasıl kurulduğunu ve ortaklaştırma imkânını görünür kılan önemli başvuru kaynaklardır. Nitekim Gürsoy Naskali’nin (1997) Türk Dünyası Gramer Terimleri Kılavuzu, aynı kavramın farklı lehçelerde hangi adlarla karşılandığını sistematik biçimde göstermekte; böylece kavramsal eşdeğerlik düzeyinin yüksek olduğu durumlarda adlandırma farklarının “tercih ve gelenek” kaynaklı olduğunu somutlaştırmaktadır.

Kılavuzun sağladığı veri, makalenin temel bulgularıyla doğrudan örtüşen iki noktayı açık biçimde desteklemektedir. Birincisi, birçok terimde kavram birliği korunurken adlandırmanın iki eğilim etrafında kümелendiği görülmektedir: Türkçe/türetimsel adlandırmalar ile uluslararası terimler. Örneğin *mübalâğa–abartma* karşılığında bazı lehçelerde ulusal biçimler yaşarken, pek çok lehçede *giperbola* biçiminin yaygınlaştığı görülmektedir. Benzer biçimde benzeşme için *asimilasyon*; aykırılışma için *dissimilasyon* adlandırmalarının Türk dünyası genelinde ortak bir bilimsel dolaşım alanı oluşturduğu anlaşılmaktadır (Gürsoy Naskali, 1997, s. 13, 20, 23). Bu tablo, Kırgızca terminolojide görülen çift yönlü yapının (Türkçe terim + uluslararası terim) yalnızca Kırgızcaya özgü bir durum olmadığını; Türk dünyasının farklı sahalarında da yaygın bir terminolojik eğilim olarak bulunduğunu göstermektedir.

İkincisi, kılavuz verisi, ortak terminoloji önerilerinde yalnız “karşılık listesi” vermenin yeterli olmadığını; terim seçiminin kapsam ve kullanım açıklamalarıyla desteklenmesi gerektiğini de ortaya koymaktadır. Örneğin çıkma hâli/ayırılma hâli karşılıkları çok sayıda ulusal adlandırma üretirken, *ablatif* terimi kavramı uluslararası terminolojiyle uyumlu bir düzlemde sabitleyebilmektedir. Aynı şekilde bulunma hâli için *lokatif* adlandırması da uluslararası düzeyde bir eşleştirme imkânı sunmaktadır. Bu tür örnekler, ses bilgisi alanında da benzeşme–asimilasyon, aykırılışma–dissimilasyon, hece düşmesi–haploloji, ses olayı adlandırmaları gibi

başlıklarda, kavram eşdeğerliğini koruyarak terim birliğini artırmanın mümkün olduğunu göstermektedir (Gürsoy Naskali, 1997, s. 20, 23, 26, 30, 50).

Bu çalışmada Gürsoy Naskali (1997) verisi, iki açıdan yöntemsel bir kontrol işlevi görmektedir. Öncelikle, terimlerin Türk dünyası genelindeki yaygınlık haritasını göstererek, Türkiye Türkçesi ve Kırgızca arasındaki farkların “kavramsal mı yoksa adlandırma mı” düzeyinde olduğunu sınılamaya yardımcı olmakta; ikinci olarak, ortaklaştırma önerilerinde ölçütün yalnızca “hangi ad daha uygun” sorusu değil, aynı zamanda “hangi ad, kavram kapsamını daha şeffaf ve karşılaştırılabilir kılmaktadır” sorusu olduğunu hatırlatmaktadır. Bu nedenle, makalede önerilen eşleştirmelerin, terimin kapsamı (hangi süreçleri içerdiği) ve kullanım bağlamı (öğretim grameri mi, uluslararası literatür mü) ile ele alınması gerektiği sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Ayrıca, Demirci ve Durmuş’un (2012) terim birliğini yalnız gramerle sınırlamayıp kimya gibi alanlara da taşıyan yaklaşımıyla birlikte düşünüldüğünde, Gürsoy Naskali (1997) örnekleri, ortaklaştırma ihtiyacının disiplinler arası bir “bilim dili standardı” meselesi olduğunu da göstermektedir.

5. Kapsam ve Sınırlılıklar

Bu makale, Türkiye Türkçesi ve Kırgızca ses bilgisi terminolojisine ilişkin incelemesini, alanın temel ve güncel başvuru eserleri çerçevesinde yürütmektedir. Çalışmada kullanılan kavramlar, tanımlar ve terminolojik sınıflandırmalar, başta Korkmaz (1992, 2021a, 2021b) ile Caparov ve Sıdıkova (2013), Ahmatov ve Ömüralieva (1990), Kudaybergenov vd. (1980) ve Kasapoğlu Çengel (2017) olmak üzere, ilgili literatürde kabul görmüş bilimsel kaynaklara dayandırılmış; değerlendirmeler bu kaynaklarda ortaya konulan kuramsal ve betimleyici çerçeve esas alınarak gerçekleştirilmiştir. Bu yönüyle çalışma, özgün karşılaştırmalı analizini, mevcut bilimsel birikimle tutarlı ve kaynak temelli bir yaklaşımla ortaya koymayı amaçlamaktadır.

6. Ortak Kavramsal Temel ve Farklı Terimleştirme Gelenekleri

Türkiye Türkçesi ve Kırgızca ses bilgisi terminolojileri, aynı evrensel fonetik–fonolojik kavramlara dayanmaktadır: *ses, fonem, ünlü–ünsüz karşıtlığı, hece, vurgu, tonlama, uyum, benzeşme, aykırılışma* vb. Bu durum, iki lehçenin de Türk dili ailesine mensup olmasının doğal bir sonucudur.

Buna karşın, terminolojik düzeyde farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Bu farklılıklar; kavramların nasıl adlandırıldığı, tanımların hangi ölçütleri önelediği ve terimlerin ulusal mı yoksa uluslararası mı olduğu noktalarında yoğunlaşmaktadır. Dolayısıyla iki terminoloji arasında fark, esasen kavramsal değil, adlandırma ve ifade biçimi farklılıkları olarak karşımıza çıkmaktadır.

7. Terimleştirme Stratejileri

7.1. Türkiye Türkçesi: Türkçe ve Türetimsel Terimleşme

Türkiye Türkçesi ses bilgisi terminolojisi, Türkçe terim üretimini esas almaktadır. Bu yaklaşımda terimler çoğunlukla Türkçe kök ve yapım ekiyle oluşturulmaktadır: daral-ma, genişle-me, yuvarlaklaş-ma, düzleş-me; ünsüz düş-me-si, ünlü türe-me-si, hece kaynaş-ma-sı gibi. Terimler anlamsal olarak açıktır; biçiminden işlevi anlaşılabilmektedir. Uluslararası terimler (asimilasyon, kontraksiyon vb.) ise genellikle ikincil veya açıklayıcı düzeyde kullanılmaktadır.

Türkiye Türkçesinde terimler, öncelikle öğretici ve açıklayıcı bir işlev taşımaktadır. Tanımlar boğumlanma, söyleyiş ve dil içi işleyişe dayanmaktadır.

7.2. Kırgızca: Çift Yönlü (Türkçe ve Uluslararası) Terimleştirme

Kırgızca ses bilgisi terminolojisi, tarihsel gelişimi ve bilimsel gelenekleri bakımından iki ana kaynaklı bir yapı ortaya koymaktadır. Bu yapı, bir yandan Türk lehçeleri ortak mirasına dayanan Türkçe kökenli terimleri, diğer yandan özellikle Sovyet dönemi bilimsel geleneği aracılığıyla yerleşmiş uluslararası (çoğunlukla Rusçadan) terimleri içermektedir. Bu durum, Kırgız fonetik terminolojisinin hem ulusal dil bilinci hem de uluslararası bilimsel standartlarla uyum arayışı içinde şekillendiğini göstermektedir.

Caparov ve Sıdikova'ya göre, Kırgız Türkçesi fonetiği, dilin temeli olan seslerin sistemini, bu seslerin oluşumunu, değişimini ve dil içindeki işlevsel rollerini inceleyen bir bilim dalıdır. Ses, dilin en küçük maddi birimi olup dilbilimsel incelemenin temelini oluşturmaktadır; ses bilgisi olmadan dilin yapısını anlamak mümkün değildir (2013, s. 10).

7.2.1. Türkçe Kökenli (Ulusal) Terimler

Kırgız fonetik terminolojisinin çekirdeğini, Türk lehçelerinin ortak söz varlığından gelen terimler oluşturmaktadır. Bu terimler, özellikle temel fonetik kavramların adlandırılmasında tercih edilmiştir. Başlıca Türkçe terimler şunlardır: тыбыш (ses), муун (hece), басым (vurgu), үндүү (ünlü), үнсүз (ünsüz), үндөштүк (ses uyumu), созулма үндүү (uzun ünlü) ve тыбыштык түзүлүш (ses yapısı). Buna karşılık фонема ve фонетикалык система gibi biçimler, yerleşik olmakla birlikte köken bakımından uluslararası terim katmanına aittir ve aşağıda ele alınmaktadır.

Bu terimler, dilin doğal fonetik yapısını ve Türk lehçelerine özgü özellikleri ifade etmek için kullanılır. Özellikle үндөштүк (ses uyumu), созулма үндүүлөр (uzun ünlüler) ve муун (hece) gibi kavramlar, Kırgız fonetiğinin özgün yapısını yansıtan temel unsurlardır.

7.2.2. Uluslararası (Çoğunlukla Rusçadan) Terimler

Kırgız fonetik terminolojisinin ikinci kısmı, Sovyet döneminde gelişen bilimsel gelenek aracılığıyla yerleşmiş olan uluslararası terimlerden oluşmaktadır. Bu terimler, genellikle Yunanca ve Latince kökenli olup Rusça üzerinden Kırgızcaya aktarılmıştır. Başlıca uluslararası

terimler arasında фонетика (fonetik), фонема (fonem), ассимиляция (asimilasyon), диссимиляция (disimilasyon), аккомодация (akomodasyon), интонация (tonlama), транскрипция (transkripsiyon), редукция (redüksiyon), протеза (protez), синкопа (sinkop), эпентеза (epentez), метатеза (metatez) ve элизия (elizyon) yer alır.

Bu terimler özellikle fonetik süreçlerin adlandırılmasında, deneysel ve genel fonetik çalışmalarında ve disiplinler arası bilimsel iletişimde kullanılmaktadır. Bu yapı, Kırgız dilbiliminin Sovyet–Rus fonetik geleneğiyle kurduğu tarihsel ilişkiyi yansıtmaktadır. Kırgızca terminolojide tanımlar çoğu zaman uluslararası fonetik literatürle uyumlu ve disiplinler arası geçerliliği olan çerçeveler üzerinden yapılmıştır.

8. Tanımların Kuruluş Biçimi

8.1. Ses (тыбыш / ses)

TT: “Konuşma organları tarafından üretilen ve dilin temelini oluşturan seslere, dil (konuşma) sesleri denmektedir.” (Korkmaz, 2021b, s. 4; ayrıca bk. Korkmaz, 1992).

Krg.: “İnsanın sözlü ifadesi en küçük, en kısa, ayrı parçalardan (seslerden) oluşur ve buna ‘ses’ denir” (Caparov ve Sıdkova, 2013, s. 10).

Sonuç olarak iki tanım arasında kavramsal bir ayrışma bulunmamaktadır. Her ikisi de sesi, konuşma sürecinde ortaya çıkan işitilebilir dil birimi olarak kabul etmektedir. Ancak Türkiye Türkçesi tanımı, sesi dil sisteminin temeli olarak kuramsal bir düzlemde ele alırken; Kırgızca tanım, konuşma içindeki en küçük işitsel birim olma özelliğini ön plana çıkaran daha analitik ve işlevsel bir yaklaşım sergilemektedir. Bu fark, terminolojik gelenek ve tanım kurma biçiminden kaynaklanmaktadır.

8.2. Ünlü – Ünsüz (үндүү / үнсүз – ünlü / ünsüz)

Her iki lehçede de ünlüler, hava akımının engelsiz çıkmasıyla oluşan sesler; ünsüzler ise hava akımının daraltılması veya engellenmesiyle oluşan seslerdir (bk. Korkmaz, 2021b, s. 4, 9; Caparov ve Sıdkova, 2013, s. 23). Terminolojik fark şudur: Türkiye Türkçesinde tanımlar boğumlanma ile ağız, çene ve dil hareketlerine ayrıntılı biçimde bağlanmış; Kırgızcada tasnif daha çok fonetik ölçütlerin adlandırılması yoluyla yapılmıştır.

9. Ünlü Sınıflandırması

Türkiye Türkçesi ve Kırgızca ses bilgisi terminolojilerinde ünlüler, temelde aynı fonetik ölçütlere göre sınıflandırılmaktadır. Caparov ve Sıdkova’nın (2013, s. 23–28) sınıflandırmasına göre Kırgızcada ünlüler, konuşma organlarının durumu ve sesin oluşum özellikleri dikkate alınarak başlıca şu ölçütlere göre ele alınır (Tablo 1).

Tablo 1. Kırgızca ve Türkiye Türkçesinde ünlü sınıflandırma ölçütlerinin karşılaştırılması

<i>Türkiye Türkçesi</i>	<i>Kırgızca karşılığı</i>	<i>Açıklama</i>
Dilin yatay konumu	Тилдин горизонталдык абалы	Ünlünün, dilin ön/arka konumuna göre niteliği
Kalın (art) ünlü	Жоон үндүү	Dil arka konumdayken oluşan ünlüler: a, o, y, ы
İnce (ön) ünlü	Ичке үндүү	Dil ön konumdayken oluşan ünlüler: э, и, ө, ү
Ağız açıklığı	Жаактын ачылышы (катышы)	Ünlünün oluşumu sırasında alt çenenin (ağız boşluğunun) açılma derecesi
Geniş ünlü	Кең үндүү	Ağız açıklığı fazla olan ünlüler
Dar ünlü	Кууш үндүү	Ağız açıklığı az olan ünlüler
Dudak durumu	Эриндин катышы	Ünlünün, dudakların katılımına göre niteliği
Düz ünlü	Эринсиз үндүү	Dudaklar nötr (düz) durumdayken oluşan ünlüler: a, э, и, ы
Yuvarlak ünlü	Эриндүү (эринчил) үндүү	Dudakların yuvarlaklaşmasıyla oluşan ünlüler: o, ө, y, ү
Süre	Созулушу / узактыгы	Ünlünün telaffuz süresi
Kısa ünlü	Кыска үндүү	Kısa süreli telaffuz edilen ünlüler
Uzun ünlü	Созулма үндүү	Uzun süreyle söylenen ünlüler

Kaynak: Caparov ve Sıdikova (2013, s. 23–28) temelinde düzenlenmiş; Kırgızca terim biçimleri, Ahmatov ve Ömüralieva (1990) ile Kudaybergenov vd. (1980) esas alınarak yaygın kullanıma göre verilmiştir.

Kaynakta Kırgızca ünlü dizgesi, kısa ve uzun ünlüler birlikte olmak üzere 14 birimden oluşur: sekizi kısa (a, э, o, ө, y, ү, ы, и), altısı uzun (aa, ээ, oo, өө, yy, үү) ünlüdür. Ünlüler bu dört ölçütün birleşimiyle nitelenir; nitekim kaynak, [a] ünlüsünü жоон (kalın), кең (geniş), эринсиз (düz) ve кыска (kısa) özellikleriyle, yani dilin arka kısmında, ağız boşluğu geniş açılarak ve dudaklar nötr konumdayken oluşan bir ünlü olarak tanımlar. Uzun ünlüler ise oluşum bakımından kısa ünlülerden ayrılmaz; yalnızca yaklaşık 1,5–2 kat daha uzun söylenmeleri ve çift harfle yazılmalarıyla ayrışır (örn. *cam* – *саам*, *эн* – *ээн*, *жон* – *жоон*). Böylece kaynaktaki sınıflandırma, Türkiye Türkçesindeki kalın–ince, geniş–dar, düz–yuvarlak ve kısa–uzun ayrımlarıyla örtüşmektedir (Caparov ve Sıdikova, 2013, s. 24–25).

Bu ölçütler, Türkiye Türkçesi ses bilgisi geleneğinde kullanılan geniş–dar, kalın–ince, düz–yuvarlak ve kısa–uzun ayrımlarıyla kavramsal bakımdan örtüşmektedir. Her iki dilde de ünlü sınıflandırması, boğumlanma özelliklerine dayalı aynı fonetik parametreler üzerine kuruludur.

Ancak sınıflandırmanın sunuluş biçimi iki terminoloji arasında farklılık göstermektedir. Türkiye Türkçesi ses bilgisi geleneğinde her bir ünlü, bu özelliklerin birleşimiyle tanımlanmakta; örneğin *a ünlüsü kalın, geniş ve düz* nitelikleri birlikte verilerek açıklanmaktadır. Kırgızca terminolojide ise ünlüler, çoğunlukla bu özelliklere göre oluşturulan genel kategoriler içinde ele alınmakta; her ünlünün bireysel tanımı yerine, sınıflandırma başlıkları altında toplu bir sistem sunulmaktadır.

Dolayısıyla iki terminoloji arasındaki fark, kavramsal bir ayrılıktan değil, sınıflandırmanın ifade ediliş ve sunuluş biçiminden kaynaklanmaktadır. Her iki dilde de ünlü sistemi aynı fonetik ilkelerle açıklanmakta; farklılık, tanımlama yoğunluğu ve terminolojik sunum geleneğinde ortaya çıkmaktadır (Caparov ve Sıdıkova, 2013).

10. Ünsüz Sınıflandırması

Ünsüz tasnifinde de iki gelenek aynı fonetik ölçütlerden hareket etmektedir. Türkiye Türkçesinde ünsüzler; ton (ötümlülük) bakımından *tonlu–tonsuz (ötümlü–ötümsüz)*, boğumlanma noktası bakımından *dudak, diş-dudak, diş, diş-damak, ön damak, art damak ve gırtlak ünsüzleri*, boğumlanma biçimi (sürerlik) bakımından ise *sürekli–süreksiz* olarak sınıflandırılmaktadır (Korkmaz, 2021b, s. 9-11; ayrıca bk. Korkmaz, 1992).

Kırgızca kaynaklarda ünsüzler (үнсүздөр), ün ile hisirtinin katılımına göre уяң (sonor: л, м, н, ң, р, й), жумшак (tonlu: б, в, г, д, ж, з) ve каткалаң (tonsuz: к, п, с, т, ф, х, ц, ч, ш) biçiminde üçlü bir tasnifle; boğumlanma biçimine göre ise жарылма (patlamalı), жылчыкчыл (sızıcılı), мурунчул (geniz) ve дүпүлдөмө (titrek) başlıklarıyla sınıflandırılmaktadır (Ahmatov ve Ömüralieva, 1990; Kудайбергенов vd., 1980). Tonluluk bakımından eşleşen çiftler (б–п, д–т, г–к, з–с vb.) her iki gelenekte de aynı biçimde gösterilmektedir.

Görüldüğü gibi ünsüz tasnifinde de fark kavramsal değil, adlandırma ve sunum düzeyindedir: Türkiye Türkçesindeki tonlu–tonsuz karşıtlığı Kırgızcada жумшак–каткалаң karşıtlığıyla; sürekli–süreksiz ayrımı ise büyük ölçüde жылчыкчыл–жарылма ayrımıyla örtüşmektedir. Kırgızca tasnifte sonor ünsüzlerin (уяң) ayrı bir üst başlık olarak verilmesi, Rus fonetik geleneğinin sınıflandırma mantığını yansıtan bir sunum farklılığıdır.

11. Hece ve Ünlü Uyumu Terimleri

Hece kavramı iki lehçede de aynı ölçütlerle tanımlanmaktadır: Türkiye Türkçesinde *hece*, Kırgızcada муун, bir solunum hamlesiyle çıkarılan ses veya ses öbeği olarak verilmekte; hece türleri (açık–kapalı hece; муундун типтери) benzer ölçütlerle tasnif edilmektedir (Korkmaz, 1992; Ahmatov ve Ömüralieva, 1990). Adlandırmada iki taraf da ulusal terimi kullanmakta, dolayısıyla bu başlıkta tam bir terminolojik örtüşme bulunmaktadır.

Ünlü uyumu, Kırgız fonetiğinin merkezî konularından biridir ve kaynaklarda сингармонизм закону / үндөштүк мыйзамы başlığıyla, Kırgızcanın temel fonetik kanunu olarak işlenmektedir (Kудайбергенов vd., 1980; Caparov ve Sıdıkova, 2013). Türkiye Türkçesi geleneğinde aynı olgu *büyük ünlü uyumu* (kalınlık–incelik) ve *küçük ünlü uyumu* (düzlük–yuvarlaklık) alt başlıklarıyla verilirken Kırgızca kaynaklarda dil ve dudak eksenli uyum,

сингармонизм çatısı altında bütüncül biçimde ele alınmaktadır. Burada da kavram ortaktır; Türkiye Türkçesi ulusal ve açıklayıcı bir adlandırma kullanırken Kırgızca, uluslararası terimi (сингармонизм) ulusal karşılığıyla (үндөштүк) birlikte yaşatmaktadır.

12. Fonetik Süreçlerin Adlandırılması

12.1. Benzeşme / Ассимиляция

TT: Benzeşme terimi hem ünlü hem ünsüz süreçlerini kapsayan geniş bir terim olarak dikkati çekmektedir.

Krg.: Ассимиляция daha teknik bir terim olarak, uluslararası fonetik literatürdeki türleriyle ele alınmıştır. İki terim arasında eşdeğerlik vardır; ancak kapsam farklıdır.

12.2. Aykırılma / Диссимиляция

Her iki gelenekte de olgu aynı biçimde tanımlanmaktadır: boğumlanma noktaları aynı ya da yakın olan seslerden birinin, benzer seslerin yan yana gelmesinden doğan ses itişmesini (kakofoni) önlemek üzere başka bir boğumlanma noktasına kayması (Korkmaz, 2021b, s. 13; Ahmatov ve Ömüralieva, 1990). Bu terim, terminolojik ve tanımsal bakımdan tam örtüşme gösteren örneklerden biridir.

12.3. Ses Düşmesi ve Ses Türemesi

Türkiye Türkçesinde ses düşmesi (ünlü düşmesi, ünsüz düşmesi, hece düşmesi) ve ses türemesi (ünlü türemesi, ünsüz türemesi), Türkçe ve açıklayıcı terimlerle karşılanmaktadır. Kırgızca kaynaklarda aynı süreçler bir yandan uluslararası terimlerle (*элизия, синкопа; протеза, эпентеза*), diğer yandan *тыбыштын түшүп калышы* (sesin düşmesi) ve *тыбыштын кошулушу* (ses eklenmesi/türemesi) gibi Kırgızca açıklayıcı karşılıklarla birlikte verilmektedir (Ahmatov ve Ömüralieva, 1990; Kudaybergenov vd., 1980). Dolayısıyla bu süreçlerin Kırgızcada yalnızca alıntı terimlerle karşılandığını söylemek mümkün değildir; ulusal açıklayıcı adlandırmalar, uluslararası terimlerle bir arada yaşamaktadır.

12.4. Göçüşme, Uzama ve Kısalma

Göçüşme (metatez) için Kırgızca kaynaklar *метатеза* terimini *тыбыштардын орун алмашуусу* (seslerin yer değiştirmesi) açıklamasıyla birlikte kullanmaktadır. Ünlü uzunluğu Kırgızcada yapısal bir olgu olduğundan uzama, *созулуу* ve *созулма үндүү* (uzun ünlü) ulusal terimleriyle; kısalma/zayıflama ise *редукция* (redüksiyon) terimiyle ve *кыскаруу* (kısalma) karşılığıyla birlikte görülmektedir. Bu örnekler, Kırgızca terminolojinin ses olaylarında da çift katmanlı (ulusal + uluslararası) işlediğini göstermektedir. Başlıca ses olayı terimlerinin eşleştirilmesi Tablo 2’de topluca verilmiştir.

Tablo 2. Türkiye Türkçesi ve Kırgızcada başlıca ses olayı terimlerinin eşleştirilmesi

<i>Türkiye Türkçesi</i>	<i>Uluslararası terim (Krg. kaynaklarda)</i>	<i>Kırgızca ulusal karşılık / açıklama</i>
Benzeşme	ассимиляция	окшошуу (тыбыштардын өз ара окшошуусу)
Aykırılma	диссимиляция	çoğunlukla uluslararası terimle; yer yer окшошпоо açıklamasıyla
Ses düşmesi	элизия / синкопа	тыбыштын түшүп калышы
Ses türemesi	протеза / эпентеза	тыбыштын кошулушу
Göçüşme (metatez)	метатеза	тыбыштардын орун алмашуусу
Ünlü uzaması	—	созулуу; созулма үндүү
Ünlü daralması / kısalma	редукция	кыскаруу
Ünlü uyumu	сингармонизм	үндөштүк (мыйзамы)

Kaynak: Caparov ve Sıdkova (2013), Ahmatov ve Ömüralieva (1990) ve Kudaybergenov vd. (1980) temelinde derlenmiştir.

13. Vurgu ve Tonlama

TT: *Vurgu, tonlama, durak* ayrımı ayrıntılıdır; kelime, ek ve cümle vurgusu gibi alt türler açıkça tanımlanmaktadır.

Krg.: *басым* (vurgu) ve *интонация* (tonlama) temel kavramlar olarak yer almaktadır; ayrıntı düzeyi çoğu zaman kaynak türüne bağlı olarak değişmektedir.

Türkiye Türkçesi ses bilgisi geleneğinde vurgu ve tonlama; anlam ayırt etme, söylem düzeni ve ifadeyi güçlendirme işlevleriyle doğrudan ilişkilendirilerek açıklanmaktadır.

Kırgızca kaynaklarda *басым*; kelime ve cümle vurgusu düzeylerinde ele alınmakta, vurgunun Kırgızcada büyük ölçüde son hecede bulunuşu özellikle vurgulanmaktadır (Ahmatov ve Ömüralieva, 1990; Caparov ve Sıdkova, 2013). Bu yönüyle iki gelenek arasındaki fark, burada da içerikten çok ayrıntı düzeyi ve sunum biçimindedir.

14. Bulgular ve Tartışma

Türkiye Türkçesi geleneğinde terimler, çoğunlukla Türkçenin kendi yapım imkânlarıyla kurulmaktadır. Örneğin *daralma, genişleme, yuvarlaklaşma, düzleşme, ünlü türemesi, ünsüz düşmesi, hece kaynaşması* gibi terimler, biçiminden anlamı tahmin edilebilen, öğretimde “açıklayıcı” işlevi güçlü olan terimlerdir. Bu terimler, ses olaylarını adlandırırken aynı zamanda olgunun “ne yaptığına” (daralmak, genişlemek, düşmek, türemek vb.) işaret etmektedir.

Kırgızca geleneğinde ise ulusal terimler ile uluslararası terimler (çoğunlukla Rusça aracılığıyla yerleşmiş) birlikte kullanılmaktadır. Temel kavramlar için Türk lehçeleri ortak mirasını yansıtan terimler (*тыбыш, муун, басым, үндүү/үнсүз, созулма үндүү* vb.) çekirdeği oluştururken; süreç ve kuramsal sınıflandırma başlıklarında uluslararası terminoloji daha çok

tercih edilir olmaktadır (*фонетика, ассимиляция, диссимиляция, редукция, транскрипция* vb.). Bu durum, Kırgızca terminolojinin “iki yönlü” bir bilim dili geleneği içinde şekillendiğini göstermektedir: bir yandan ulusal adlandırma, öte yandan uluslararası bilimsel terminoloji.

Burada önemli nokta şudur: Kırgızcada uluslararası terimlerin varlığı “kavramsal farklılık” anlamına gelmemektedir; çoğu zaman yalnızca adlandırma tercihinin ve bilimsel geleneğin yönünü göstermektedir. Kavramsal düzeyde Türkiye Türkçesi ve Kırgızca arasında yüksek düzeyde örtüşme bulunduğu ortaya çıkmaktadır. Ünlü sınıflandırmaları, ünlü uyumu türleri ve ses olayları her iki lehçede de aynı fonetik ölçütlere dayanmaktadır. Farklılıklar, esasen terimlerin adlandırılma biçiminden kaynaklanmaktadır.

Elde edilen bulgular, terminolojik farklılıkların dilsel yapıdan ziyade akademik gelenek ve öğretim yaklaşımıyla ilişkili olduğunu göstermektedir. Türkiye Türkçesinde Türkçe terim üretimi pedagojik kaygılarla ön plana çıkarken; Kırgızca terminoloji, uluslararası bilimsel dolaşıma uyum sağlama amacıyla çift yönlü bir yapı sergilemektedir.

Türkiye Türkçesi ve Kırgızca ses bilgisi terminolojileri, kavramsal bakımdan büyük ölçüde örtüşmekte; farklılıklar ise terminolojik tercihler ve adlandırma stratejilerinde yoğunlaşmaktadır. Bu durum, Türk lehçeleri arasında ortak bir ses bilgisi terminolojisi oluşturma teorik olarak mümkün olduğunu, ancak uygulamada eşdeğerlik temelli bir yaklaşımın benimsenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Türkiye Türkçesi kaynaklarında tanımlar çoğu zaman kurucu ve öğretici biçimde kurulmaktadır. Sesin oluşumu; soluk, boğumlanma organları, titreşim ve ağız boşluğu gibi unsurlarla ilişkilendirilerek açıklanmakta; ses bilgisinin dilin bütünü içindeki yeri (şekil ve anlamla bağlı) özellikle vurgulanmaktadır. Bu yaklaşım, ses bilgisini bir “alt konu” değil, dil bilgisinin diğer alanlarına açılan bir ana yol olarak ortaya koymaktadır.

Kırgızca kaynaklarda ise tanımlar çoğu zaman daha kısa, doğrudan ve sınıflandırma merkezli kurulmaktadır. Ses, konuşmanın en küçük işitebilir birimi olarak verilirken, tanımlar uluslararası literatürdeki genel çerçevelerle uyumlu bir düzlemde kalabilmektedir. Bu, Kırgızca geleneğin “bilimsel standart dil” ile yakın temasını yansıtmaktadır.

Fonetik süreçlerde en dikkat çekici bulgu, bazı terimlerin kapsamının iki gelenekte farklı algılanabilmesidir. Türkiye Türkçesinde benzeşme terimi, çoğu zaman ünlü ve ünsüz etkileşimlerini birlikte kapsayan “genel bir şemsiye” gibi kullanılabilir; Kırgızcada ise *ассимиляция*, uluslararası literatürdeki türleriyle daha “teknik” bir başlık olarak ele alınabilmektedir. Burada eşdeğerlik korunmakla birlikte, terimin “ne kadar geniş” kullanıldığı değişebilmektedir. Bu bulgu, ortak terminoloji çalışmaları yapılırken yalnız “karşılık listesi” üretmenin yetmeyeceğini; kapsam açıklamasının da terim eşleştirmesine eklenmesi gerektiğini göstermektedir.

Birden çok Kırgızca kaynağın birlikte değerlendirilmesi, tek kaynaktan hareketle varılabilecek iki yanıltıcı izlenimi de düzeltmektedir. Birincisi, bazı ses olayı terimlerinin Kırgızcada yalnızca uluslararası biçimleriyle bulunduğu izlenimidir; oysa akademik gramer ve

ders kitapları bu terimleri çoğu kez Kırgızca açıklayıcı karşılıklarıyla birlikte vermektedir (Kudaybergenov vd., 1980; Ahmatov ve Ömüralieva, 1990). İkincisi, tasnif başlıklarının kaynaktan kaynağa değişmediği izlenimidir; oysa aynı ölçüt farklı kaynaklarda farklı adlandırmalarla (örneğin dudak durumu için эриндин катышы, ünlüler için эринсиз–эриндүү) karşılanabilmektedir. Bu durum, terim eşleştirmelerinde tek esere değil, kaynak yelpazesine dayanmanın yöntemsel bir zorunluluk olduğunu göstermektedir.

15. Genel Değerlendirme ve Sonuç

Bu çalışma, Türkiye Türkçesi ile Kırgızca ses bilgisi terminolojisini terim kökeni, tanım oluşturma biçimi ve sınıflandırma mantığı açısından karşılaştırarak üç ana sonuca ulaşmaktadır:

1. Türkiye Türkçesi ve Kırgızca, ses bilgisi alanında aynı temel kavramlarla işlemektedir: ses, fonem, ünlü–ünsüz ayrımı, hece, vurgu, tonlama, uyum ve benzeşme/aykırılışma gibi başlıklar iki lehçede de ses bilgisinin omurgasını oluşturmaktadır. Bu ortaklık, Türk lehçelerinin akrabalığı kadar, ses bilgisinin doğası gereği “konuşmanın fiziksel temeli”ne dayanmasından da kaynaklanmaktadır.

2. Türkiye Türkçesinde terimler büyük ölçüde Türkçe ve türetimsel bir yapıyla üretilmekte; terimlerin açıklayıcılığı ve öğretici yönü belirginleşmektedir. Kırgızcada ise ulusal terimler ile uluslararası terimler yan yana bulunmakta; bu durum, bilimsel geleneğin tarihsel arka planını ve uluslararası dolaşımı kurulan ilişkiyi yansıtmaktadır. Dolayısıyla farklılık, ses olaylarının farklı olması değil; aynı olayların farklı adlandırma stratejileriyle ifade edilmesidir.

3. Türkiye Türkçesi kaynaklarında ses bilgisi tanımları daha ayrıntılı, açıklayıcı ve dilin bütün alanlarına bağlanan bir çerçevede kurulmaktadır. Bu yaklaşım, ses bilgisini dilin “temeli” olarak ele almakta; konuşma–yazı ayrımı, imla–söyleyiş farklılığı ve transkripsiyon ihtiyacını ses bilgisiyle ilişkilendirmektedir. Kırgızca kaynaklarda ise tanımlar daha genel çerçevede kalabilmekte; sınıflandırma başlıkları üzerinden sistematik bir sunum öne çıkmaktadır. Bu fark, iki lehçede kavramların farklı olmasından kaynaklanmamakta, kavramların hangi amaçla (öğretim mi, sınıflandırma mı) ele alındığından doğmaktadır.

Araştırmanın sonuçları, Türk lehçeleri arasında ortak ses bilgisi terminolojisi çalışmaları için sağlam bir zemin bulunduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, ortak terminoloji önerisinin başarıya ulaşması için şu yaklaşım benimsenmelidir:

- Terimler yalnızca “çeviri karşılıkları” olarak değil, kapsamı açıklanmış kavramlar olarak karşılıklılandırılmalıdır.
- “Benzeşme / ассимиляция” gibi örneklerde görüldüğü üzere, eşleştirme yapılırken terimin hangi süreçleri kapsadığı açık biçimde belirtilmelidir.
- Öğretim dili ile bilim dili ihtiyacı birlikte düşünülerek, ulusal terimler ve uluslararası terimler arasında iki düzeyli bir kullanım modeli ortaya konulmalıdır.

Sonuç olarak, Türkiye Türkçesi ile Kırgızca ses bilgisi terminolojileri arasında görülen ayrışmalar büyük ölçüde “adlandırma ve terminolojik çerçeve” düzeyinde gerçekleşmekte;

kavramsal temelde ise belirgin biçimde ortaklıklar bulunmaktadır. Bu bulgu, Türk lehçeleri arasında ortak terminoloji üretiminin mümkün olduğunu; fakat bunun ancak kavramsal eşdeğerliği, kapsam açıklamasını ve terminoloji birliğini temel alan sistemli bir yaklaşımla sürdürülebileceğini ortaya koymaktadır.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Bu makale için etik kurul izni alınmasına gerek yoktur. Çalışma; literatür taramasına ve terminoloji karşılaştırmasına dayalı olup insan ya da hayvan üzerinde herhangi bir uygulama içermemektedir. Araştırma ve yayın etiği kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.

Yazarların Makaleye Olan Katkıları

Çalışmanın tamamı yazarı tarafından tasarlanmış, yürütülmüş ve yazılmıştır.

Destek Beyanı

Araştırma herhangi bir kurum veya kuruluş tarafından desteklenmemiştir.

Çıkar Beyanı

Çalışmada herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynaklar

- Akmatov, T. K. ve Ömüralieva, S. (1990). *Kırgız tili (fonetika, leksika)*. Mektep.
- Caparov, Ş. ve Sydykova, T. (2013). *Azırkı kırgız tilinin fonetikasi: Okuu kitebi (2-tohuktalıp, taktalıp basılışı)*. Bişkek: cana madaniyat enstitüsüne kadar memlekettik; basması: “Teknik” BBK KMTU.
- Demirci, Ü. Ö. ve Durmuş, S. (2012). Türk dünyasında ortak gramer ve kimya terimleri kullanılması üzerine. *III. Uluslararası Tercümanlık ve Geleceği Sempozyumu*, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, 8-9 Kasım 2012. https://turkoloji.cu.edu.tr/pdf/umit_ozgur_demirci_sefa_durmus_turk_dunyasi_ortak_terim.pdf
- Gürsoy Naskali, E. (Haz.). (1997). *Türk dünyası gramer terimleri kılavuzu*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Harbalioğlu, N. (2016). Türk dünyası gramer terimleri kılavuzu’na katkılar ve eklenen terimlere genel bir bakış. *Gazi Türkiyat*, 19, 51-71. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gaziturkiyat/issue/65595/1011677>
- Karaağaç, G. (2013). *Dil bilimi terimleri sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kasapoğlu Çengel, H. (2017). *Kırgız Türkçesi grameri (ses ve şekil bilgisi)*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Z. (1992). *Gramer terimleri sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Korkmaz, Z. (2021a). Türkiye Türkçesinin ses bilgisi üzerine notlar-1. *Türk Dili*, 70(829), 4-18.
<https://tdk.gov.tr/wp-content/uploads/2021/01/Zeynep-Korkmaz--TR-TÜRKÇESİNİN-SES-BİLGİSİ-ÜZERİNE-NOTLAR-1-15.pdf>
- Korkmaz, Z. (2021b). Türkiye Türkçesinin ses bilgisi üzerine notlar-2. *Türk Dili*, 70(830), 4-16.
<https://www.tdk.gov.tr/wp-content/uploads/2021/02/Zeynep-Korkmaz--TR-TÜRKÇESİNİN-SES-BİLGİSİ-ÜZERİNE-NOTLAR-2-13.pdf>
- Kudaybergenov, S. (Ed.). (1980). *Kırgız adabiy tilinin grammatikası, I bölüm, fonetika cana morfologiya*. “İlim” basması: Frunze.
- Vardar, B. (2002). *Açıklamalı dilbilim terimleri sözlüğü*. Multilingual Yayınları.